

ІСТОРІЯ

УДК 355.93(477)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/56-2-1>**Оксана ДАНИЛЕВСЬКА,**

orcid.org/0000-0003-2524-1524

заступник начальника науково-дослідного відділу

Науково-дослідного центру гуманітарних проблем Збройних Сил України

(Київ, Україна) 78danilevska@gmail.com

Віолета МАРЄВА,

orcid.org/0000-0003-0673-1499

кандидат історичних наук, старший науковий співробітник,

провідний науковий співробітник

Науково-дослідного центру гуманітарних проблем Збройних Сил України

(Київ, Україна) marvv@ukr.net

БОЙОВІ ТРАДИЦІЇ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ: ПОЧЕСНІ НАЙМЕНУВАННЯ БРИГАД ПОВІТРЯНИХ СИЛ

У статті висвітлюється становлення бойових традицій сучасних Збройних Сил України, зокрема традиція присвоєння почесних найменувань бригадам тактичної і транспортної авіації Повітряних Сил. Ця традиція походить ще від початку минулого століття, з часів Української революції 1917–1921 років. Власні імена свідчили про певну особливість, окремішність військових формувань, що при добре налагодженій виховній роботі сприяло формуванню в особового складу гордості за свою частину, прагнення примножити її славні традиції. Сьогодні в лавах Збройних Сил України стоять на захисті держави бригади, які також носять почесні найменування. Під патронатом Петра Франка, Василя Нікіфорова, Дмитра Майбороди надійно боронять українське небо і дають гідну відсіч у ньому російському агресору українські льотчики.

7 бригада тактичної авіації Повітряних Сил носить почесне ім'я засновника авіації Української Галицької Армії Петра Франка. Протягом 1918–1919 років Петро Франко як льотчик-спостерігач брав участь у боях проти польських військ, які прагнули окупувати Східну Галичину, виконував бойові вильоти на розвідку та бомбардування ворожих позицій. Почесне ім'я легендарного військового льотчика генерал-лейтенанта Василя Нікіфорова присвоєно 299 бригаді тактичної авіації Повітряних Сил. Генерал-лейтенант Нікіфоров неодноразово представляв Україну та керував демонстраційними польотами на вищій пілотаж літаків Су-27 на міжнародних авіасалонах і авіаційних показах у країнах Європи. Ім'я Героя України підполковника Дмитра Майбороди носить 456 бригада транспортної авіації Повітряних Сил. Ціною власного життя він врятував шістьох членів екіпажу після влучення в літак ворожої ракети.

Нині військовослужбовці Збройних Сил України, як майже сто років тому вояки Армії УНР та Української Галицької Армії, захищають незалежність України від агресора. Вони є гідними спадкоємцями героїчних, славних традицій, якими так багата військова історія нашої держави.

Ключові слова: бойові традиції, почесні найменування, авіація, Повітряні Сили, Збройні Сили України.

Oksana DANILYEVSKA,

orcid.org/0000-0003-2524-1524

Deputy Head of the Research Department

Research Center for Humanitarian Problems of the Armed Forces of Ukraine

(Kyiv, Ukraine) 78danilevska@gmail.com

Violeta MARAYEVA,

orcid.org/0000-0003-0673-1499

Candidate of Historical Sciences, Senior Researcher,

Leading Researcher

Research Center for Humanitarian Problems of the Armed Forces of Ukraine

(Kyiv, Ukraine) marvv@ukr.net

COMBAT TRADITIONS OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE: HONORARY NAMES OF AIR FORCE BRIGADES

The article highlights the formation of combat traditions of the modern Armed Forces of Ukraine, in particular the tradition of awarding honorary titles to the brigades of tactical and transport aviation of the Air Force. This tradition

dates back to the beginning of the last century, from the time of the Ukrainian revolution of 1917–1921. Proper names testified to a certain peculiarity, the individuality of military formations, which, with well-established educational work, contributed to the formation in the personnel of pride for their unit, the desire to multiply its glorious traditions. Today, in the ranks of the Armed Forces of Ukraine, brigades, which also bear honorary titles, stand in defense of the state. Under the patronage of Petro Franko, Vasyl Nikiforov, and Dmytro Maiboroda, Ukrainian pilots reliably defend the Ukrainian sky and give a worthy rebuff to the Russian aggressor in it.

The 7th tactical aviation brigade of the Air Force bears the honorary name of the founder of the aviation of the Ukrainian Galician Army, Petro Franko. During 1918–1919, Petro Franko, as an observer pilot, took part in battles against the Polish troops who sought to occupy Eastern Galicia, carried out combat sorties for reconnaissance and bombardment of enemy positions. The honorary name of the legendary military pilot Lieutenant General Vasyl Nikiforov was assigned to the 299th tactical aviation brigade of the Air Force. Lieutenant General Nikiforov has repeatedly represented Ukraine and led aerobatic demonstration flights of Su-27 aircraft at international air shows and air shows in European countries. The 456th transport aviation brigade of the Air Force bears the name of the Hero of Ukraine, Lt. Col. Dmytro Maiboroda. At the cost of his own life, he saved six crew members after the plane was hit by an enemy missile.

Today, the servicemen of the Armed Forces of Ukraine, like almost a hundred years ago the soldiers of the Army of the Ukrainian People's Republic and the Ukrainian Galician Army, protect Ukraine's independence from the aggressor. They are worthy inheritors of heroic, glorious traditions, which are so rich in the military history of our country.

Key words: military traditions, honorary titles, aviation, Air Force, Armed Forces of Ukraine.

Постановка проблеми. Історія українського воїнства – це героїчний літопис, кожна сторінка якого сповнена звитягами різних поколінь оборонців рідної землі. Вони сформували особливий характер та образ сучасних захисників і захисниць України. Їхніми провідними рисами є патріотизм і відчайдушність, відвага і честь. Високою відповідальністю, рішучістю і незламним бойовим духом сьогоднішні герої довели всьому світові, що українці – незламна нація, здатна захищати свою свободу та незалежність.

Бойові традиції сучасних Збройних Сил України заслуговують на всебічне вивчення. Їхні основи закладалися ще на початку минулого століття, за часів Української революції 1917–1921 років, і ґрунтувалися у більшості на національних традиціях українського народу.

Досвід становлення національних військових традицій у сучасних умовах набуває особливого значення й актуальності. Проте слід зазначити, що на сьогодні питанням становлення бойових традицій у Збройних Силах України, зокрема традиції присвоєння почесних найменувань, поки не присвячено окремого дослідження. Окремі аспекти проблематики висвітлені у публікаціях С. Власюка (Власюк, 2018), О. Отич (Отич, Військові традиції), С. Рудька (Рудько, 2011), Л. Сидоренко (Сидоренко, 2020), О. Скляр (Скляр, 2017) та інших.

Мета статті. У пропонованій статті автори ставлять за мету дослідити досвід становлення бойових традицій сучасних Збройних Сил України, зокрема присвоєння почесних найменувань бригадам тактичної і транспортної авіації Повітряних Сил Збройних Сил України.

Виклад основного матеріалу. Традиція присвоєння українським військовим частинам почесних найменувань існувала ще на початку

минулого століття, у період Української революції 1917–1921 років. Так, у 1918–1919 роках у складі Української Галицької Армії були полки імені Івана Мазепи, Петра Дорошенка, Петра Конашевича-Сагайдачного та інші (Матейко, 1991: 39). З'явилися формування, яким були присвоєні імена відомих історичних постатей і політичних діячів періоду визвольних змагань – Тараса Шевченка, Івана Франка, Михайла Грушевського, Симона Петлюри, Володимира Винниченка тощо. У той період набуло широкого розповсюдження почесне найменування військових частин, що відображало визначні перемоги у битвах або місця формування чи дислокації. Так, влітку 1919 року 3-й дивізії полковника Олександра Удовиченка, за проявлені мужність і героїзм у боях під Могилевом-Подільським за Вапнярський залізничний вузол з Південною групою військ Червоної армії, була надана почесна назва «Залізна» (Тинченко, 1995: 165). Усі наддніпрянські дивізії одержали топонімічні іменування – Київська, Волинська, Херсонська, Подільська, як і бригади – Одеська, Козятинська, Білоцерківська (Голубко, 1997: 248–257). У назвах Окремого корпусу Січових Стрільців, Запорозького корпусу, полків Вільного Козацтва, Запорозької Січі, Чорних Запорозжців, Гайдамацьких полків була відображена спадкоємність із військом козацької держави (Литвин, Каліберда, 2011: 60).

Традицією стало й найменування військової техніки. Власні імена носили бронепотяги – «Хортиця», «Запорожець», «Вільна Україна», панцерники – «Сагайдачний», «Федір Черник», «Симон Петлюра» та інші (Голубко, 1997: 248–257; Тинченко, 1995: табл. 6). Власні імена свідчили про певну особливість, окремішність військових формувань, що при добре налагодженій виховній роботі сприяло формуванню в особового складу

гордості за свою частину, прагнення примножити її славні традиції. У зверненнях і наказах про відзначення, оголошеннях подяки за успішні бойові дії командування українських армій, як правило, називало військові формування повними найменуваннями, що також відіграло чималу виховну роль.

Сьогодні в лавах Збройних Сил України стоять на захисті держави бригади, які також носять почесні найменування – князя Святослава Хороброго, князя Ярослава Мудрого, Великого князя Вітовта, гетьмана Данила Апостола, Чорних Запорожців, Лицарів Зимового Походу, генерал-хорунжого Юрія Тютюнника, генерал-хорунжого Віктора Павленка, контр-адмірала Михайла Білинського та багато інших.

Під патронатом Петра Франка, Василя Нікіфорова, Дмитра Майбороди надійно боронять українське небо і дають гідну відсіч у ньому російському агресору українські льотчики.

7 бригада тактичної авіації імені Петра Франка – авіаз'єднання Повітряних Сил Збройних Сил України, яке утворилося 1992 року. До 2003 року були бомбардувальним полком, згодом реформувалися в бригаду. Суворим бойовим хрещенням для льотчиків авіаційного з'єднання стала участь у відбитті російської збройної агресії у 2014 році на Сході України. Тоді особливу мужність та відвагу виявили екіпажі літаків-розвідників бригади. Загалом авіатори здійснили понад 150 вильотів у Луганській області, протидіючи ворогу.

28 березня 2008 року Указом Президента України № 281/2008, з метою вшанування пам'яті Петра Франка – видатного діяча Української революції 1917–1921 років та враховуючи високий професіоналізм, вагомий внесок у зміцнення боєздатності Повітряних Сил Збройних Сил України особового складу 7 бригади тактичної авіації повітряного командування «Захід» Повітряних Сил Збройних Сил України, бригаді було присвоєно ім'я засновника авіації Галицької армії Петра Франка (Про присвоєння імені Петра Франка).

Петро Франко був найменшим сином в родині видатного українського письменника Івана Франка. З початком польсько-української війни 1918–1919 років брав активну участь у боротьбі за Львів. Зокрема, у чині поручника, як командир кулеметної сотні, Петро Франко відзначився при обороні Високого замку, де вперше зустрівся в дії з польською авіацією, для боротьби з якою використав кулемети. Після втрати українцями Львова запропонував командуючому Галицькою Армією полковнику Г. Стефаніву організувати авіаційний загін. Його ініціативу підтримали сам Г. Стефанів та державний секретар військових справ

ЗУНР полковник Д. Вітовський (Шевелева, Петро Франко). 1 грудня 1918 року поручника Українських Січових Стрільців Петра Франка було призначено командантом Летунського відділу та референтом авіації при Державному секретаріаті військових справ і підвищено до звання сотника. Цю дату офіційно прийнято вважати днем заснування авіації Галицької Армії. Зусиллями П. Франка та його підлеглих в с. Красне (46 км від Львова) було облаштовано першу авіаційну базу, яка стала місцем розташування авіаційного загону Галицької Армії. Загін налічував 35 старшин та 300 вояків і складався з 3 авіаційних сотень, авіашколи, технічної сотні й сотні й обслуги (Нижник, 10 фактів).

Протягом 1918–1919 років Петро Франко як льотчик-спостерігач брав участь у боях проти польських військ, які прагнули окупувати Східну Галичину, виконував бойові вильоти на розвідку та бомбардування ворожих позицій (Шевелева, Петро Франко). У квітні 1919 року П. Франко за рішенням уряду ЗУНР вирушив до Белграда, щоб у складі Міжнародного Червоного Хреста займатися питаннями звільнення військовополонених (Нижник, 10 фактів).

Почесне ім'я генерал-лейтенанта Василя Нікіфорова носить 299 бригада тактичної авіації Повітряних Сил Збройних Сил України. У березні 1992 року 299 корабельний штурмовий авіаційний полк, який перебував у складі ВМФ СРСР, перейшов під юрисдикцію України. У квітні 1994 року з'єднання було переформоване на 299 окремий штурмовий авіаційний полк. З 1996 року – у складі 32 бомбардувальної авіадивізії 5 авіаційного корпусу Військово-Повітряних Сил України. 1 вересня 2003 року була створена 299 авіабригада ВПС України, а в травні 2005 року бригада змінює місце постійної дислокації на аеродром Кульбакине (Миколаїв). З 2014 року бригада брала участь у бойових діях у складі сил антитерористичної операції (АТО). 30 грудня 2015 року, враховуючи особливі заслуги перед Батьківщиною генерал-лейтенанта Василя Семеновича Нікіфорова та зважаючи на зразкове виконання поставлених завдань особовим складом, 299 бригаді тактичної авіації Повітряних Сил Збройних Сил України було присвоєно ім'я генерал-лейтенанта Василя Нікіфорова (Про присвоєння імені генерал-лейтенанта).

Генерал-лейтенант В. Нікіфоров, легендарний військовий льотчик, пройшов посади від льотчика винищувального авіаційного полку до заступника командувача Повітряних Сил з авіації – начальника авіації Командування Повітряних Сил Збройних

Сил України. Він мав найвищу кваліфікацію – військового льотчика-снайпера. Освоїв 10 типів літаків, літав на всіх типах винищувачів, які є на озброєнні Повітряних Сил Збройних Сил України.

На чолі делегацій Повітряних Сил Василь Нікіфоров неодноразово представляв Україну та керував демонстраційними польотами на вищій пілотаж військових літаків Су-27 на міжнародних авіасалонах і авіаційних показах у країнах Європи. Особисто керував діями авіації України під час спільних українсько-американсько-польських навчань «Безпечне небо-2011», які відбулися у Миргороді (День Повітряних Сил).

Василь Нікіфоров навіть у званні генерала не випускав із рук штурвал бойового літака. Це був не кабінетний генерал. З перших днів агресії на Сході України він виконував завдання в АТО. Був нагороджений низкою державних нагород України – медалями «Захиснику Вітчизни» та «За бездоганну службу», орденом Богдана Хмельницького III, II та I (по смертно) ступенів (Не фотографуйте).

10 лютого 2016 року з метою увічнення пам'яті генерал-лейтенанта Нікіфорова Василя Семеновича, враховуючи його мужність та героїзм, незламність духу в боротьбі за незалежну Українську державу та зважаючи на високий професіоналізм, зразкове виконання поставлених завдань особовим складом 831 гвардійської бригади тактичної авіації Повітряних Сил Збройних Сил України, Указом Президента України ім'я Василя Нікіфорова було присвоєно літаку Су-27 (бортовий номер 50) зі складу цієї бригади (Про присвоєння імені Василя).

Ім'я ще одного нашого сучасника, Героя України підполковника Дмитра Майбороди носить 456 бригада транспортної авіації Повітряних Сил Збройних Сил України. У жовтні 2003 року на базі 456 окремого гвардійського авіаційного полку було створено авіаційну транспортну бригаду, яка з 2007 року отримала поточну назву. На початку 2008 року у складі бригади було завершено формування змішаного авіаційно-транспортного підрозділу санітарної авіації, до якого увійшли авіаційний загін пошуково-рятувального і санітарно-транспортного забезпечення (чотири Ан-26) і дві вертолітні санітарно-транспортні ланки (шість Мі-8). 6 грудня 2010 року з'єднання отримало новий Бойовий Прапор (Вінницькі військовослужбовці).

Бригада брала участь у війні на Сході України, зокрема постачаючи повітряним шляхом забезпечення для частин української армії, які вели бої на російсько-українському кордоні в липні 2014 року.

14 липня 2014 року поблизу містечка Краснодон Луганської області екіпаж військово-тран-

спортного літака Ан-26 зі складу 456 бригади транспортної авіації під командуванням Дмитра Майбороди виконував завдання із перевезення вантажів та десантування на парашутах матеріально-технічних засобів для бійців АТО. Того дня на борту Ан-26 було сім членів екіпажу та один супроводжуючий вантажу. Близько 12:30 на висоті 6500 метрів літак був уражений російською ракетою. У результаті ураження лівий двигун та електрообладнання літака відмовили, відбулося різке задимлення салону. Командир екіпажу та його помічник майор Дмитро Шкарбун до останнього тримали штурвал та вирівнювали літак, щоб уникнути звалювання його в штопор і надати можливість шістьом членам екіпажу покинути борт, який вже почав втрачати керованість. Літак упав на території, контролюваній терористами.

У результаті катастрофи загинули 2 членів екіпажу (їх місцеві мешканці поховали недалеко від уламків літака), 2 потрапили в полон, решту врятували спецпризначенці зі складу 8 окремого полку спеціального призначення Сухопутних військ Збройних Сил України (Книга пам'яті).

За виняткову мужність і самопожертву, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності Української держави Дмитру Майбороді було присвоєно звання Герой України з удостоєнням ордена «Золота Зірка» (по смертно), Дмитро Шкарбун був нагороджений орденом Богдана Хмельницького III ступеня.

Указом Президента України № 618/2019 від 22 серпня 2019 року, з метою відновлення історичних традицій національного війська щодо назв військових частин, зважаючи на зразкове виконання поставлених завдань, високі показники в бойовій підготовці, а також з нагоди 28-ї річниці незалежності України 456 бригаді транспортної авіації Повітряних Сил Збройних Сил України було присвоєно почесне найменування «імені Дмитра Майбороди» (Про присвоєння почесного найменування).

Висновки. Підсумовуючи слід зазначити, що протягом століть українські воїни вважали боротьбу за незалежність своєї Батьківщини справою честі і щоразу, коли над Україною нависала небезпека іноземного поневолення, виявляли дивовижні зразки хоробрості й героїзму. Нині військовослужбовці Збройних Сил України, як майже сто років тому вояки Армії УНР та Української Галицької Армії, захищають незалежність України від агресора. Вони є гідними спадкоємцями героїчних, славних традицій, якими так багата військова історія нашої держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вінницькі військовослужбовці бригади транспортної авіації отримали новий Бойовий Прапор URL: [https://web.archive.org/web/20150612091521/ http://www.myvin.com.ua/ua/news/events/7552.html](https://web.archive.org/web/20150612091521/http://www.myvin.com.ua/ua/news/events/7552.html).
2. Власюк С. Військові традиції доби визвольних змагань 1917–1921 років у сучасній українській армії. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Історичні науки». 2018. № 27. С. 162–168.
3. День Повітряних Сил України: згадуємо найвідомішого льотчика з Калинівщини URL: <https://kalynivka.city/articles/93467/den-povitryanih-sil-ukraini-zgaduemo-najvidomishogo-lotchika-z-kalynivschini>.
4. Голубко В. Армія Української Народної Республіки 1917–1918. Львів, 1997. 376 с.
5. Книга пам'яті полеглих за Україну URL: <https://memorybook.org.ua/16/mayboroda.htm>.
6. Литвин С., Каліберда Ю. Гордієнківський кінний полк на захисті Української революції (1917–1920 рр.). *Воєнна історія*. 2011. № 2(56). С. 59–68.
7. Матейко Р., Мельничук Б. Воєнними дорогами синів Галичини. Українські Січові Стрільці на Тернопільщині. Тернопіль, 1991. 70 с.
8. «Не фотографуйте, за ним вороги полюють...» URL: <http://www.golos.com.ua/article/265315>.
9. Нижник О. 10 цікавих фактів про Петра Франка. Міжнародний фонд Івана Франка URL: <https://frankoprize.com.ua/index.php/uk/tag/petro-franko/>.
10. Отич О.М. Військові традиції і звичаї як чинники підвищення якості вищої військової освіти URL: https://lib.iitta.gov.ua/6859/1/%D0%9E%D1%82%D0%B8%D1%87_%D0%9E_%D0%9C.pdf.
11. Про присвоєння імені Василя Нікіфорова літаку Су-27 (бортовий номер 50) 831 гвардійської бригади тактичної авіації Повітряних Сил Збройних Сил України. Указ Президента України №43/2016 від 10 лютого 2016 року URL: <https://www.president.gov.ua/documents/432016-19777>.
12. Про присвоєння імені генерал-лейтенанта Василя Нікіфорова 299 бригаді тактичної авіації Повітряних Сил Збройних Сил України. Указ Президента України №730/2015 від 30 грудня 2015 року URL: <https://web.archive.org/web/20160111063435/http://www.president.gov.ua/documents/7302015-19705>.
13. Про присвоєння імені Петра Франка 7 бригаді тактичної авіації повітряного командування «Захід» Повітряних Сил Збройних Сил України Указ Президента України №281/2008 від 28 березня 2008 року URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2812008-7293>.
14. Про присвоєння почесних найменувань військовим частинам Збройних Сил України та уточнення деяких найменувань. Указ Президента України № 618/2019 від 22 серпня 2019 року URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6182019-29185>.
15. Рудько С. Відродження традицій українського козацтва у добу Національно-демократичної революції 1917–1921 рр. Львів, 2011. С.446–455.
16. Сидоренко Л. Особливості військово-історичних традицій у Збройних Силах України. *Військово-історичний меридіан*. Електронний науковий фаховий журнал. 2020. Вип. 1 (27) URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Sydorenko_Liubava/Osoblyvosti_viiskovo-istorychnykh_tradytsii_u_Zbroinykh_sylakh_Ukrainy/.
17. Скляр О. Вірність військовій присязі як прояв традиції українського війська доби Української революції 1917–1921 років. *Історичний архів*. 2017. №18. С.45–49.
18. Тинченко Я. Українське офіцерство: шляхи скорботи та забуття. 1917–1921 роки. Київ, 1995. 258 с.
19. Шевелева М. Петро Франко – трагічна доля талановитого сина Каменяра URL: <https://uain.press/blogs/petro-franko-tragichna-dolya-talanovytogo-syna-kamenyara-1277284>.

REFERENCES

1. Vinnytski viiskovosluzhbovtsi bryhady transportnoi aviatsii otrymaly novyi Boiovyi Prapor [Vinnytsia servicemen of the transport aviation brigade received a new Battle Flag] URL: [https://web.archive.org/web/20150612091521/ http://www.myvin.com.ua/ua/news/events/7552.html](https://web.archive.org/web/20150612091521/http://www.myvin.com.ua/ua/news/events/7552.html) [Ukrainian].
2. Vlasiuk S. Viiskovi tradytsii doby vyzvolnykh zmahanih 1917–1921 rokiv u suchasni Ukrainii armii [Military traditions of the era of the liberation struggles of 1917–1921 in the modern Ukrainian army] Scientific notes of the National University «Ostroh Academy». Series "Historical Sciences". 2018. No. 27. P. 162–168. [Ukrainian].
3. Den Povitrianykh Syl Ukrainy: zhaduiemo naividomishoho lotchyka z Kalynivshchyny [Day of the Air Force of Ukraine: we remember the most famous pilot from Kalyniv region] URL: <https://kalynivka.city/articles/93467/den-povitryanih-sil-ukraini-zgaduemo-najvidomishogo-lotchika-z-kalynivschini> [Ukrainian].
4. Holubko V. Armiia Ukrainskoi Narodnoi Respubliky 1917–1918 [Army of the Ukrainian People's Republic 1917–1918]. Lviv, 1997. 376 s [Ukrainian].
5. Knyha pamiati polehlykh za Ukrainu [Book of memory of those who died for Ukraine] URL: <https://memorybook.org.ua/16/mayboroda.htm> [Ukrainian].
6. Lytvyn S., Kaliberda Yu. Hordienkivskiy kinnyi polk na zakhysti Ukrainskoi revoliutsii (1917–1920 rr.) [Hordienko Cavalry Regiment in Defense of the Ukrainian Revolution (1917–1920)]. Military history. 2011. No. 2(56). P. 59–68. [Ukrainian].
7. Mateiko R., Melnychuk B. Voiennymi dorohamy syniv Halychyny. Ukrainski Sichovi Striltsi na Ternopilshchyni [Military roads of the sons of Halychyna. Ukrainian Sich Riflemen in Ternopil Oblast]. Ternopil, 1991. 70 s [Ukrainian].
8. «Ne fohofrafuite, za nym vorohy poliuiut...» [«Don't take pictures, enemies are hunting him...»] URL: <http://www.golos.com.ua/article/265315> [Ukrainian].

9. Nyzhnyk O. 10 tsikavykh faktiv pro Petra Franka. Mizhnarodnyi fond Ivana Franka [10 interesting facts about Peter Franko. Ivan Franko International Foundation] URL: <https://frankoprize.com.ua/index.php/uk/tag/petro-franko/> [Ukrainian].
10. Otych O.M. Viiskovi tradytsii i zvychai yak chynnyky pidvyshchennia yakosti vyshchoi viiskovoi osvity [Military traditions and customs as factors of improving the quality of higher military education] URL: https://lib.iitta.gov.ua/6859/1/%D0%9E%D1%82%D0%B8%D1%87_%D0%9E_%D0%9C.pdf [Ukrainian].
11. Pro prysvoiennia imeni Vasylia Nikiforova litaku Su-27 (bortovyi nomer 50) 831 hvardiiskoi bryhady taktychnoi aviatsii Povitrianykh Syl Zbroinykh Syl Ukrainy. [About assigning the name of Vasyl Nikiforov to the Su-27 aircraft (board number 50) of the 831st Guards Tactical Aviation Brigade of the Air Force of the Armed Forces of Ukraine] Decree of the President of Ukraine No. 43/2016 of February 10, 2016 URL: <https://www.president.gov.ua/documents/432016-19777> [Ukrainian].
12. Pro prysvoiennia imeni heneral-leitenanta Vasylia Nikiforova 299 bryhady taktychnoi aviatsii Povitrianykh Syl Zbroinykh Syl Ukrainy [On assigning the name of Lieutenant General Vasyl Nikiforov to the 299th Tactical Aviation Brigade of the Air Force of the Armed Forces of Ukraine]. Decree of the President of Ukraine No. 730/2015 of December 30, 2015 URL: <https://web.archive.org/web/20160111063435/http://www.president.gov.ua/documents/7302015-19705> [Ukrainian].
13. Pro prysvoiennia imeni Petra Franka 7 bryhady taktychnoi aviatsii povitrianoho komanduvannia «Zakhid» Povitrianykh Syl Zbroinykh Syl Ukrainy [On the assignment of the name of Petro Franko to the 7th tactical aviation brigade of the Air Command "West" of the Air Force of the Armed Forces of Ukraine]. Decree of the President of Ukraine No. 281/2008 of March 28, 2008 URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2812008-7293> [Ukrainian].
14. Pro prysvoiennia pochesnykh naimenuvan viiskovym chastynam Zbroinykh Syl Ukrainy ta utochnennia deiakykh naimenuvan [On assigning honorary titles to military units of the Armed Forces of Ukraine and clarifying some titles]. Decree of the President of Ukraine No. 618/2019 of August 22, 2019 URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6182019-29185> [Ukrainian].
15. Rudko S. Vidrozhennia tradytsii ukrainskoho kozatstva u dobu Natsionalno-demokratychnoi revoliutsii 1917-1921 rr. [Revival of Ukrainian Cossack traditions during the National Democratic Revolution of 1917-1921]. Lviv, 2011. S.446–455 [Ukrainian].
20. Sydorenko L. Osoblyvosti viiskovo-istorychnykh tradytsii u Zbroinykh Sylakh Ukrainy [Peculiarities of military-historical traditions in the Armed Forces of Ukraine]. Military-historical meridian. Electronic scientific journal. 2020. Issue 1 (27) URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Sydorenko_Liubava/Osoblyvosti_viiskovo-istorychnykh_tradytsii_u_Zbroinykh_sylakh_Ukrainy/ [Ukrainian].
16. Skliar O. Virmist viiskovii prysiazii yak proiav tradytsii ukrainskoho viiska doby Ukrainskoi revoliutsii 1917–1921 rokiv [Loyalty to the military oath as a manifestation of the tradition of the Ukrainian army during the Ukrainian revolution of 1917–1921]. Historical archive. 2017. No. 18. P.45–49 [Ukrainian].
17. Tynchenko Ya. Ukrainske ofitserstvo: shliakhy skorboty ta zabuttia. 1917–1921 roky [Ukrainian officership: ways of mourning and forgetting. 1917–1921 years] Kyiv, 1995. 258 s [Ukrainian].
18. Shevelieva M. Petro Franko – trahichna dolia talanovytoho syna Kameniara [Petro Franko is the tragic fate of Kamenyar's talented son] URL: <https://uain.press/blogs/petro-franko-tragichna-dolya-talanovytoho-syna-kamenyara-1277284> [Ukrainian].